

Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Političke refleksije o Bosni i Hercegovini nakon Daytonu

Nikola Kovač

BOSNA I HERCEGOVINA U SVJETLU EVROPSKIH INTEGRACIJA

Brojne rasprave na skupovima posvećenim političkoj situaciji u Bosni i Hercegovini nose obilježje apstraktnog teorijskog razmatranja, pri čemu se ne vodi računa o uzrocima koji su zemlju doveli do mrtve tačke, sa koje se ne može naprijed, a nazad se nema kud. Zato je pozivanje na činjenice koje je istorija u Bosni i Hercegovini verifikovala svojim krvavim pečatom, jedini način autentičnog promišljanja i naučne objektivacije savremene bosanskohercegovačke realnosti. O Bosni i Hercegovini se može govoriti jedino iz dubine njenog iskustva, dijeleći užase njene tragedije.

Moja razmišljanja polaze od činjenice da je Bosna i Hercegovina bila napadnuta i napuštena. Kako je napadnuta najbolje potvrđuju obrazloženja presuda Krivičnog suda za ratne zločine u Hagu: u njima je okvalifikovan karakter ratnih sukoba u Bosni i Hercegovini, ukazano na počiniocima zločina i imenovani gospodari rata. Bosna i Hercegovina je i napuštena, jer međunarodna zajednica nije preduzela odgovarajuće mjere da spriječi masovne progone, masakre i genocid. Zahvaljujući svojim vojnim potencijalima, ona je to mogla učiniti, a prema odredbama Povelje UN - ona je bila dužna da odbrani napadnutu članicu OUN. Međutim, spori mehanizmi međunarodnih institucija zakasnilo su 1992. godine da spriječe sukobe i zaštite civilno stanovništvo, kao što kasne i danas kad je Bosna i Hercegovina praktično podijeljena. Međunarodna zajednica još vjeruje da su dovoljne neke kozmetičke intervencije u Ustavu pa da Bosna i Hercegovina postane Švajcarska: umjesto radikalnih mjera, ona traga za palijativnim rješenjima, kao što je 1992. umjesto vojne intervencija razradila plan humanitarne pomoći.

Bosna i Hercegovina ne može postići potreban stepen pravne i političke stabilnosti sve dok postoje dvije države u Državi. Ta kontradiktorna i apsurdna situacija je i logički neodrživa; ona je i ljudski uvredljiva, jer su granice između entiteta povučene linijom razdvajanja ratnih operacija. Granice se, međutim, drukčije trasiraju, vodeći računa o istorijskim, prirodnim, ekonomskim i drugim faktorima. Bosna i Hercegovina, naime, ni pod tuđim upravama nikad nije bila podijeljena po etničkom osnovu. Danas, nakon etnizacije teritorija i masovnih progona stanovništva, paradržavna tvorevina Republika srpska postoji kao ratni plijen agresora i ostvarenje onih hegemonističkih težnji zbog kojih je i došlo do sukoba 1992. godine.

Sigurnosti zemlje svakako ne može doprinijeti ni postojanje dviju etničkih policija, kao što ni unapređenju kulture ne može pomoći desetak ministarstava za kulturu ni rad "dviju škola pod istim krovom". Zar je moguće očekivati privredni napredak kad su svi temeljni sistemi (elektroprivreda, transport, komunikacije) kao i poreski i carinski sistemi udvostručeni ili utrostručeni? Zar lokalne vlasti mogu raspolagati društvenom imovinom kao privatnom svojinom kad je ta imovina sticana trudom i sredstvima čitave bivše društvene zajednice?

Ovakav model društva nisu željeli narodi Bosne i Hercegovine. Ustav Bosne i Hercegovine nije donesen u Skupštini Bosne i Hercegovine nego je oktroisan u Dejtonu: on ne izražava duh i volju svih naroda Bosne i Hercegovine, niti je napravljen po njegovoj mjeri.

Sprovođenje tog ustava povjereno je UNPROFOR-u, SFOR-u, IFORU-u i njihovom civilnom krilu OSCE-u. Misija UNPROFOR-a, od samog dolaska u Bosnu i Hercegovinu, bila je i kontradiktorna i apsurdna: vojne snage su trebale da održe mir (peace keeping) u situaciji kad je bjesnio rat na čitavoj teritoriji Bosne i Hercegovine. Umjesto da zavedu mir (peace making) snage međunarodne zajednice vršile su monitoring i kontrolisale razvoj vojnih operacija s ciljem da se teritorija Bosne i Hercegovine etnički podijeli.

Sa takvim pritiskom međunarodnog faktora i gotovim rješenjima donesenim mimo volje naroda i uprkos istorijskom iskustvu, Bosna i Hercegovina danas živi u svijetu posljedica, post festum , kad je sve svršeno i kad su intervencije gotovo nemoguće. Uspostavljeno je činjenično stanje koje je na dobrom putu da postane i pravno stanje. Podjela države koja je izgledala kao privremeno rješenje, pretvorila se u trajno stanje paradržavnih ustanova. Rat je završen, a antagonizmi su ostali; ideja podjele i etničkog zaokruženja teritorija ozakonjena je dejtonskim granicama entiteta. Dejton je legalizovao svršeni čin, nakon što je prethodno proglasio svršetak rata bez pobjednika i pobijeđenih i odredio procenete teritorijalnog razgraničenja entiteta. Na tim osnovama i sa tim pretpostavkama ne može se graditi demokratska država; Bosna i Hercegovina je lišena mogućnosti strateškog razvoja ideje države i obnove duha njenih demokratskih ustanova. Jednom riječju, Dejtonski sporazum je danas postao prepreka i političkom i privrednom razvoju Bosne i Hercegovine kao i smetnja stabilizaciji regiona. Zato se s pravom može postaviti pitanje: zašto se danas Dejtonski sporazum čita kao normativni akt, a ne tumači kao evolutivni dokumenat, utoliko više što niko od glavnih potpisnika tog sporazuma nije među živima? Osim toga, situaciju u Bosni i Hercegovini je fiksirala i odredila međunarodna zajednica i, prema tome, ona ima i pravnu i moralnu obavezu da omogući narodima Bosne i Hercegovine da pronađu najbolji put ka Evropi, a ne da je prepuštaju samovolji lokalnih lidera od kojih mnogi, još i danas, zagovaraju ideje koje su dovele do sukoba 1992. godine.

Međunarodna zajednica se služi obećanjima (koja se ne ostvaruju), istrošenim stereotipima (koji nisu nigdje uspjeli, od Minhena 1938. do Kipra u naše vrijeme), prijetnjama i sankcijama (koje nemaju velikog efekta); ona sudi ratnim zločincima, ali njihova paradržavna tvorevina, kao njihov spomenik, nastavlja da živi. Najzad, međunarodna zajednica mora odgovoriti šta želi u Bosni i Hercegovini - uspostaviti suverenu i teritorijalno jedinstvenu državu ili pacificirati region. Jer, insistiranje na ustavnim amandmanima koji ne zadiru u suštinu problema državne organizacije i

njene bezbjednosti jalov je posao; naprotiv, nakon uspostavljanja državne vlasti na cjelokupnoj teritoriji Bosne i Hercegovine i jačanja njenih centralnih mehanizama, pitanje ustavnih aranžmana postaje tehničko pitanje pravnih eksperata.

Ali, i pored prepreka koje proizlaze iz bukvalnog tumačenja Dejtonskog sporazuma, te uprkos inertnosti međunarodne zajednice i njenoj indiferentnosti prema agresivnoj retorici nacionalističkih lidera, postoje rješenja koja se očekuju i za koja se zalažu snage koje poštuju historijsko-pravni integritet Bosne i Hercegovine i mozaički karakter njenih naroda i kulturnih tradicija. Ovdje, prije svega, ističemo potrebu reintegracije države uz široku lokalnu i komunalnu samoupravu, reduciranje političke birokratije, centralizovanje vitalnih funkcija države, ekonomsku obnovu zemlje, podsticaj velikim investicionim projektima, modernizaciju velikih privrednih sistema, usmjeravanje investicija u proizvodnju a ne u budžetske potrebe. Ovo su samo neki od zahtjeva koje bi trebalo ispuniti prije nego što Bosnu i Hercegovinu sagledamo u svjetlu evropskih integracija.

PARADOKSI DEJTONA

U Dejtonu je Bosna i Hercegovina dobila ustav za koji nisu glasali poslanici njenog Parlamenta. Ustav je, dakle, oktroisan kao osnov budućeg državno-pravnog poretka u zemlji koja je tek izašla iz rata. Ta odluka dovoljno govori o političkom i pravnom statusu Bosne i Hercegovine unutar evropskih država. Iako su odluke donesene u Dejtonu bile nužne i korisne za prekid rata, one su ostavile dugoročne štetne posljedice za razvoj demokratskih odnosa u Bosni i Hercegovini: sporazum, između ostalog, ne definiše karakter rata i izjednačava u pravima i agresore i žrtve. Sporazum se, dakle, temelji više na zahtjevima političkog pragmatizma nego na imperativima etike i zdravog razuma. A pravednog mira nema bez suočenja sa istinom i priznanja krivice za počinjene zločine.

Strategija međunarodne zajednice prema Bosni i Hercegovini bila je u toku sukoba ne samo kontradiktorna nego i duboko nepravedna i nehumana: kad je trebalo zaštititi suverenu državu, članicu UN, međunarodna zajednica nije pokazala ni najmanje političke volje da onemogući etničko čišćenje, masovne pokolje i genocid; kad je, pak, trebalo okončati ratne operacije, međunarodna zajednica, uz blagoslov UN, učinila je sve da se agresori izjednače sa žrtvama, da podijele teritorije po linijama na kojima su agresori počinili najveće zločine nad civilnim stanovništvom. Dejtonski sporazum je na taj način legalizovao ratna osvajanja, čijih se prednosti agresor ne misli odreći za pregovaračkim stolom. Dejtonski sporazum je ratifikovao *fait accompli*, a Bosna i Hercegovina se našla u "svijetu posljedica", nemoćna pred hiljadama žrtava, nemoćna da uspostavi pravedan i trajan mir. Trajnog mira, međutim, ne može biti bez zadovoljene pravde, a međunarodna zajednica je isplanirala da agresiju okonča bez pobjednika i bez pobijeđenog, da "zaraćene strane" podijele odgovornost, da se agresoru ozakoni pravo nad teritorijama koje je osvojio manu militari. Bukvalna primjena Dejtonskog sporazuma nije, dakle, ukinula opasnost od separatističkih tendencija, što vodi ka teritorijalnoj, političkoj, ekonomskoj, kulturnoj podjeli Bosne i Hercegovine, tj. rušenju njenog ustavno-pravnog poretka. Otuda potreba za promjenom odredaba Dejtonskog sporazuma i Ustava Bosne i Hercegovine, koji je rezultat tog sporazuma.

Paradoksalne odluke međunarodne zajednice nisu ništa manje ni u domenu unutrašnjeg uređenja zemlje: ona priznaje suverenu Bosnu i Hercegovinu i njen istorijski kontinuitet, ali legalizuje dvije države (istina, ne kao međunarodne subjekte) u Državi; međunarodna zajednica, uz pomoć UN, proglašava zaštićene zone u Bosni i Hercegovini, ali ne poduzima nikakve mjere (osim monitoringa) da bi ih zaštitila; međunarodna zajednica traga za licima optuženim za zločine počinjene po komandnoj odgovornosti, a stotine ubica i koljača su još uvijek na slobodi i obnašaju razne funkcije u Bosni i Hercegovini i drugdje. Međunarodna zajednica ignoriše pozive preživjelih iz Srebrenice da se utvrdi uloga "plavih šljemova" u pokolju iz jula 95. A prema svim dostupnim dokumentima, za genocid u Srebrenici odgovornost snose isto toliko i predstavnici međunarodne zajednice koji nisu spriječili masakre, kao i Mladićevi zločinci. Ti su paradoksi izraz nekoherentne vanjske politike u međunarodnoj zajednici: interesi i strategija Amerikanaca nisu bili isti kao interesi Rusa, Francuza ili Engleza; svi su se međusobno razlikovali kao što su se razlikovali i stavovi njihovih vlada. Te političke razlike za Bosnu i Hercegovinu imale su fatalne posljedice.

Pozivajući se na navedene činjenice i analizirajući misiju međunarodne zajednice na Balkanu, a posebno u Bosni i Hercegovini, postavlja se logično pitanje: šta Evropa želi da postigne na svom jugo-istočnom poluostrvu? Za posljednjih deset godina pokazala je da želi pacifikaciju regiona; u tome je njen vojni projekat ostvario pun rezultat. Civilni organizmi međunarodne zajednice (OHR, OSCE) nisu uspostavili ni trajan ni pravedan mir, nisu osigurali vladavinu prava i funkcionisanje zajedničkih ustanova, nisu stvorili osnovne pretpostavke za normalan opstanak suverene države, nisu reformisali političke i društvene strukture u cilju jačanja svijesti o građanskom društvu, nisu omogućili povratak izbjeglih i raseljenih lica niti su njihov povratak učinili održivim - ekonomski i bezbjedonosno, nisu priveli pravdi ni najznačajnije ratne zločince. Jednom riječju, nisu stvorili pravne i političke pretpostavke koje bi garantovale trajan mir i jačanje onih snaga koje se zalažu za vladavinu prava i za približavanje evropskim i atlantskim integracionim tokovima.

Paradoksalan je stav međunarodne zajednice i njenog Visokog predstavnika da dozvoli nacionalnim strankama, koje trenutno dominiraju političkom scenom u Bosni i Hercegovini, da u svakodnevnoj parlamentarnoj praksi nastavljaju razbijanje bosanskohercegovačke države političkim sredstvima kao što su to u ratu činile silom oružja. Niko razuman ne može osporavati volju i pravo naroda da se politički organizuje (pa i na nacionalnoj osnovi) u skladu sa svojim interesima, potrebama i tradicijskim težnjama. Ali se ne može prihvatiti praksa manipulisanja narodom, njegovim nacionalnim i patriotskim osjećanjima, stalnim zastrašivanjem od ugroženosti; ne može se tolerisati isticanje nacionalnih interesa na štetu opštih i univerzalnih; ne može se ravnodušno posmatrati jačanje secesionističkih tendencija unutar Države koja ima međunarodni kredibilitet i duboke istorijske korijene svog suvereniteta. Međunarodna zajednica još ne uviđa da isticanje prava na zaštitu nacionalnih interesa ne služi narodu i ne doprinosi učvršćivanju temelja države, nego da prevashodno koristi političkoj oligarhiji koja u umnožavanju funkcija i ustanova vlasti vidi šansu za očuvanje vlastitih privilegija. Desetogodišnja praksa upravljanja državnim poslovima pokazuje da su vrlo rijetki slučajevi približavanja stavova i usaglašavanja mišljenja između predstavnika triju vladajućih stranaka. Najbanalniji kao i najvažniji problemi, od izgleda pasoša do stvaranja jedinstvene vojske i policije,

bili su predmet arbitraže Visokog predstavnika. Na tim pretpostavkama diobâ i lažne odbrane nacionalnih interesa ne može se graditi zajednička pravna država, ne može se ostvariti demokratizacija odnosa ni ideja solidarnosti i međusobnog povjerenja.

Jedan od osnovnih paradoksa politike koju međunarodna zajednica sprovodi u Bosni i Hercegovini, jeste nedostatak strateške vizije razvoja političkog, ekonomskog, kulturnog sistema; to je politika bez ideološke vizije, bez "učene nade" (docta spes), bez otvorenih horizonata; njen operativni krug, obilježen pragmatičkim akcijama i palijativnim rješenjima, ne obuhvata dublje istorijske i kulturne slojeve niti definiše specifične uslove razvoja regija na Balkanu koje kontroliše međunarodna zajednica. I u proteklom ratu i, danas, u nestabilnom miru, međunarodna zajednica uvažava činjenično stanje, a zanemaruje pravno, etičko i kulturološko stanovište. Čak i kad bi uspjeli njeni projekti i ciljevi (za koje se još ništa pouzdano ne zna), rezultati ne mogu biti isti, na primjer, na Kosovu i u Bosni i Hercegovini. Stoga ni mjere koje predstavnici međunarodne zajednice preduzimaju i primjenjuju ne mogu biti identične na svim teritorijama koje nadgledaju.

Najzad, međunarodna zajednica ima ogromne moralne obaveze prema Bosni i Hercegovini: ako je Bosna i Hercegovina u ratu ostavljena da se sama brani, ona danas ima pravo da od nje zahtijeva pomoć u nalaženju svog puta obnove i svoga mjesta među državama ujedinjene Evrope. To znači da stvori pretpostavke za jačanje demokratskog duha i osnova civilnog društva, za brži ekonomski napredak. Bosna i Hercegovina očekuje od međunarodne zajednice da joj pomogne kako među evropskim državama ne bi doživjela sudbinu ekonomskog protektorata kolonijalnog tipa, nego da svoje potencijalne i realne mogućnosti pretvori u šansu za ravnopravnu saradnju, povezujući - kao značajno geo-političko i kulturnocivilizacijsko raskršće - jug i sjever Evrope, Istok i Zapad.

NULTI STEPEN PREGOVORA

Brojni sastanci stranačkih lidera sa stranim diplomatima, posebno sa američkim ambasadorom, više liče na političku gestikulaciju nego na racionalan postupak pregovaranja. I jedni i drugi tvrde da je to samo prvi korak u reformi Ustava i da je usvajanje amandmana već značajan uspjeh. Pri tome i jedni i drugi zanemaruju činjenicu da taj "prvi korak" dolazi nakon više od deset godina od potpisivanja dejtonskog sporazuma. Za to vrijeme u Bosni i Hercegovini su završeni neki ireversibilni procesi: pošto povratak prognanih i obnova suživota nisu ni bili prioriteta međunarodne zajednice, teritorije su etnički zaokružene, najveći broj izbjeglica nije se vratio u svoje domove jer im nisu osigurani ni minimalni uslovi za preživljavanje; u zavičaj se danas vraća više mrtvih nego živih, ili se vraćaju oni koji žele da umru u rodnom mjestu. Preostale izbjeglice su najčešće asimilovani emigranti, koji su prihvatili novi zavičaj: njihova djeca se jedva sjećaju da su im roditelji sa Balkana, iz Bosne, iz Hercegovine. A i kad se vraćaju, izbjeglice biraju teritorije gdje je njihov narod u većini. Tako se i ne htijući dovršava proces etničkog čišćenja i teritorijalnog razgraničenja, započet u ratu. Demografska struktura gradova drastično je poremećena: u Ljubinju, Nevesinju, Gacku Rudom, Bileći, Trebinju gotovo da i nema Bošnjaka i Hrvata; u Mostaru i u dolini Neretve procenat Srba je zanemarljivo mali; nekad je Sarajevo bilo drugi grad po broju Srba (poslije Beograda), danas je to - Čikago.

Predloženi amandmani na Ustav Bosne i Hercegovine imaju izrazito kozmetički karakter; poznato je da kozmetički postupak može uljepšati lice, ali ga ne može podmladiti. Predloženim promjenama Bosna i Hercegovina ne dobija ni na stabilnosti ni na jedinstvu. Taktičkim promjenama, licitiranjem i međusobnim ustupcima strategija jačanja države nije se ni za dlaku unaprijedila: suverena država postoji samo de iure. Da bi Bosna i Hercegovina postala suverena, treba ukinuti države u državi – Republiku srpsku i Federaciju. Taj kontradiktorni i apsurdni model paradržavnog uređenja pravno je neodrživ, a u praksi se pokazao kao neefikasan, skup i neprimjeren iskustvu i tradiciji triju naroda povezanih brojnim međusobnim vezama. Ipak, politička oligarhija nastoji da očuva status quo i da unutar pogrešnih pretpostavki dođe do pozitivnog rješenja. Taj politički marifetluk može naići na podršku samo kod onih krugova koji su sa sličnim pretpostavkama i počeli rat 1992. godine. Danas je očito da je progon stanovništva poslužio prije svega kao sredstvo i lažni alibi za stvaranje nezavisnih država, za etničko zaokruženje teritorija, za promociju samozvanih lidera. I dok pokretači agresije i tvorci Republike srpske čekaju presudu Međunarodnog krivičnog suda u Hagu, rezultati njihove osvajačke politike, u obliku Republike srpske, koriste se svim privilegijama nezavisne države u oblasti kulture, prosvjete, zdravstva, informisanja, poreskih i carinskih obaveza, policijskih nadležnosti.

Međunarodna zajednica, u naizmjeničnoj ulozi tutora, protektora ili posmatrača, više se bavi posljedicama političkog stanja u Bosni i Hercegovini nego njegovim uzrocima, ne pitajući se za aktere koji su to stanje nametnuli narodima Bosne i Hercegovina u obliku Dejtonskog sporazuma. Ne treba zaboraviti da je upravo međunarodna zajednica diktirala dinamiku ratnih sukoba; da je svojom neaktivnošću (ili lošom procjenom) omogućila tragediju Srebrenice; da je odredila procenat teritorija koje pripadaju agresoru za počinjene zločine; da je podijelila državu na dva dijela. Danas ta zajednica odbija odgovornost za model upravljanja koji ne funkcioniše: štaviše, ona daje podršku onim snagama koje verbalno prihvataju ustavne amandmane, a u praksi nastoje da održe autonomaške privilegije koje im omogućava podijeljena država. Za kritiku međunarodne zajednice nalazimo dovoljno razloga i u iskustvima iz rata u BiH i u praksi upravljanja u miru. U ratu je ona tolerisala pokretače agresije, bila na strani jačega (a ne na strani žrtava), vjerujući da su “gospodari rata” njeni jedini sagovornici. Danas, u nestabilnom i uslovnom miru, međunarodna zajednica prihvata logiku nacionalnih dioba i izborne rezultate prema kojima su javne funkcije podijeljene na tri dijela. Strategija međunarodne zajednice se ne uzdiže do nivoa refleksije o principima istine i pravde, do razmatranja o dubokim istorijskim uzrocima koji uslovljavaju i oblikuju duhovno i političko biće Bosne i Hercegovine. Logika međunarodne zajednice nije u stanju prihvatiti jedinstvo u razlikama, ne vodi računa o solidarnosti koja se ne rađa iz humanitarne pomoći, investicijskih programa ili zajmova MMF. To su vrijednosti koje su imanentne bosanskohercegovačkoj tradiciji, koje su kroz istoriju odolijevale različitim iskušenjima i uvijek trijumfovale zahvaljujući snazi svog etičkog uvjerenja. U razmatranju bosanskohercegovačke stvarnosti međunarodna strategija je, očito, lišena etičke i kulturnoistorijske dimenzije. I ovdje politički pragmatizam stoji iznad argumenata razuma.

Diobe BiH započele su prema minhenskom scenariju razbijanja Čehoslovačke 1938. godine: suverena država BiH izgubila je kontrolu nad dijelom teritorije. Nakon agresije, linije razdvajanja ratnih operacija postale su granice zaokruženja etnički “čistih” teritorija. Trenutno diplomatsko žongliranje oko sastava Predsjedništva,

jačanja vlade i izbora parlamenta samo je cinična zabava koja treba da utješi javnost zbog nedostatka istinskih reformi i poboljšanja životnog standarda. Sve dok se ne ukinu entitetske granice i ustanove koje ih štite, dok država ne osigura autoritet vlasti na čitavoj teritoriji, reforma će ostati samo forma političkog nadmudrivanja i besmislenog kretanja u krug.

Ako želimo jedinstvenu državu Bosnu i Hercegovinu, onda o njenom suverenitetu na čitavoj teritoriji i o njenom integritetu nema i ne može biti pregovora. Ako želimo njen opstanak, to je aksiom o kome se ne diskutuje. Ili je, možda, odluka već donesena prema scenariju podijeljenog Kipra. Mimo našeg zanja i protiv naše volje. To bi samo potvrdilo naše uvjerenje da živimo u atmosferi istorijskih zabluda.

Jedinstvena država ne znači i centralizovanje ustanova moći. Naprotiv, ona podrazumijeva i široku lokalnu samoupravu pod uslovom da ova ne vodi ka jačanju tendencija lokalističke samovolje na štetu opštih i državnih interesa. Kantonalne ambicije, međutim, započinju zahtjevom za lokalnom samoupravom u kulturi, školstvu, zdravstvu, policiji, informisanju, a završavaju se separatističkim težnjama i teritorijalnim revandikacijama, po principu da "nema identiteta bez entiteta". Zagovornici očuvanja entitetskog modela u Republici srpskoj, pri samom pomenu reformi, radikalizuju svoj stav i dovode u pitanje i opstanak BiH u slučaju ukidanja entiteta: Republika srpska je njihov ratni plijen i prilika da legalizuju osvajanje teritorija i uzurpaciju dobara protjeranog nesrpskog stanovništva, da društvenu imovinu (prirodne resurse, privredne subjekte, kapital i sva inostrana potraživanja) prisvoje, podijele, proglase nacionalnom svojinom Republike srpske.

U višenacionalnoj zajednici Bosne i Hercegovine koncept separatizma, nastao i ojačan ratnim nasiljem i progonom stanovništva, apsurdan je i neodrživ. Apsurdan, jer se protivi činjenicama vjekovnog koegzistiranja i međusobnog uvažavanja različitih vjera i tradicija; neodrživ, jer moderna Evropa nalaže saradnju i razmjenu među državama i narodima bez obzira na njihovo porijeklo i uvjerenja. Pitanje je kako će se separatisti dogovarati i sporazumijevati sa strancima ako to nisu u stanju sa sunarodnicima istog porijekla i jezika.

Osim toga, Evropska zajednica traži sagovornike u državi a ne u entitetima i regijama; stoga insistiranje na jačanju entitetskih nadležnosti samo produbljava političke i nacionalne antagonizme, a sigurno produžava rok za prijem BiH u evropske institucije. Separatističke tendencije ne mogu učvrstiti državu, a ni u Evropu se ne može sa separatizmima i etnonacionalnim konceptom vlasti. Zahvaljujući imperativima ekonomske globalizacije i logici savremene privredne proizvodnje, u Evropi se privrednici i iz najudaljenijih krajeva dogovaraju a preduzeća integrišu; u BiH su i entitetske barijere dovoljne da onemoguće svaku saradnju i razmjenu. Neshavljivo je da se veliki privredni sistemi (elektroprivreda, komunikacije, transport i dr.) ne žele ujediniti iako to nalažu norme produktivnosti. Ideja nacionalne zatvorenosti poprima nakaradne oblike nacionalističke ideologije isključivosti, voluntarizma, samovolje.

Predloženi amandmani na Ustav BiH više obećavaju, ukazujući na drugu fazu reformi, nego što mijenjaju postojeće stanje. O radikalnim mjerama, za sada, nema ni govora. Bojim se da će u "drugoj fazi" biti prekasno za bilo kakav radikalan potez: entitetske granice će se petrificirati (ako se, uz to, ne ostvare i zahtjevi za stvaranjem trećeg

entiteta), a razmjena stanovništva i zaštita vlasništva postati nemoguća, čak i ako bude takvih inicijativa. Bojim se, takođe, da parcijalne reforme Ustava vode ka definitivnoj legalizaciji podjele Bosne i Hercegovine. Mislim da je ovo bila posljednja prilika da država uspostavi svoj teritorijalni integritet i preuzme funkcije koje joj pripadaju. Sve dok BiH kao država ne dobije svoje ustavno-pravne kompetencije i ostvari pravo upravljanja na čitavoj državnoj teritoriji, pregovori o ustavnim promjenama ostaće na nultom stepenu, tj. na mrtvoj tački.

© 2007 Nikola Kovač

Zapis: U novembru dvije hiljade dvadesete će biti dvadeset peta godišnjica potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma. Kako se približavamo obilježavanju ovog dana, ponovo objavljujemo značajan esej o Dejtonskom mirovnom sporazumu.

Ovaj esej se prvi put pojavio u posebnom broju Foruma Bosne, 38/7, "Jedinstvo i Pluralitet u Europi", koji je uredio Rusmir Mahmutćehajić, dvije hiljade šeste godine. Tokom rata Nikola Kovač je bio ministar obrazovanja, kulture, nauke i sporta. Potom je radio kao prvi ambasador Bosne i Hercegovine u Francuskoj. Zahvaljujemo se Internacionalnom Forumu Bosna za dozvolu ponovnog štampanja ovog rada.

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.